

Reinis Bērtulis

(1937 05 10 – 1994 02 19)

Kraupi žinia pasiekė Lietuvos kalbininkus ir visus filologus – 1994 m. vasario 19 d. pasalūnė mirtis išplėšė iš mūsų vieną iš rimčiausių lietuvių ir latvių kalbų leksikos tyrėjų, talentingą lietuvių literatūros vertėją, nuoširdų ir ištikimą lietuvių bičiulį filologijos mokslų daktarą, docentą, ilgametį Latvijos universiteto Filologijos fakulteto dekaną Reinį Bertulį. Išplėšė tuo metu, kai jis buvo pačiame kūrybinių jėgų žydėjime, turėjo daug gražių planų ir tikėjosi juos įgyvendinti. Šiomet gegužės 10 d. jam būtų sukakę tik 57-eri metai. Liko liūdinti mylima žmona Inesė, sūnūs Dainis ir Janis, miela marti, vaikaičiai, giminės, draugai, studentai ir daugybė nebaigtų darbų.

Reinis Bertulis (Bērtulis) gimė 1937 m. gegužės 10 d. Lietuvoje, Akmenės valsčiaus Pipirių kaime. Iš pradžių mokėsi tai lietuvių, tai latvių mokykloje, bet tėvams persikėlus į Latviją toliau mokslus ėjo Latvijos mokyklose.

1961 m. baigė Latvijos universiteto Filologijos fakulteto latvių kalbos specialybę. Jau universitete pamažu skleidėsi jo moksliniai ir organizaciniai gabumai. R. Bertulis buvo aktyvus studentų mokslinės draugijos konferencijų dalyvis, nepamainomas studentų mokslinės ir kultūrinės veiklos organizatorius, buvo vienas iš veikliausių Lietuvių kalbos būrelio narių, dainavo studentų chore.

Šeštojo dešimtmečio pabaigoje, septintojo pradžioje Latvijos universitete pradėta rūpintis lituanistų rengimu. Universiteto prorektorius, žymaus latvių kalbos sintaksės specialisto, A. Uozuolo akys nukrypo į jau neprastai mokantį lietuviškai ir turintį mokslininko gabumų jauną universiteto absolventą R. Bertulį.

Sėkmingai išlaikęs stojamuosius aspirantūros egzaminus, R. Bertulis tapo Vilniaus universiteto Lietuvių kalbos katedros aspirantu.

Greitai prabėgo treji įtemptų studijų, mokslinių ieškojimų ir atradimų metai. Per tuos metus, vadovaujamas tada dar docento V. Urbučio, R. Bertulis sužinojo nemaža lietuvių kalbos sandaros, semantikos ir istorijos paslapčių, o latvių kalbos paslapčių, kaip vadovas, jis mokė lietuvius – Latvių kalbos būrelio narius. To būrelio nariai buvo dabar jau žinomi latvių literatūros vertėjai L. Kriškanaitė-Kudirkienė, L. Tapinas ir A. Valionis. Jaunasis mokslininkas, pasirinkęs lietuvių ir latvių kalbų daiktavardžių semantikos barą, kėlė sau didelius reikalavimus. Todėl jo disertacijos rašymas kiek užtruko. Tik 1975 m. man atsiųsto autoreferato tituliename lape lyg atsidusdamas, lyg ir ironiškai save vertindamas įrašo: „Pagaliau pasiruošęs“. Iš tikrųjų 1975 m. birželio 19 d. Filologijos fakulteto Mokslinių laips-

nių teikimo taryboje R. Bertulis gynė ne šiaip sau darbelį, o brandų mokslinį darbą „Latvių ir lietuvių kalbų daiktavardžių semantiniai santykiai“, už kurį jam buvo suteiktas filologijos mokslų kandidato laipsnis (kuris po nostrifikacijos Latvijos Respublikoje vadinamas filologijos mokslų daktaro laipsniu). Tame darbe disertantas įtikinamai įrodė, kad latvių kalba savo iš baltų prokalbės paveldėtų bendrųjų žodžių semantika yra archaiškesnė už lietuvių kalbą. Abiejų kalbų daiktavardžių semantikos klausimais R. Bertulis paskelbė rimtų mokslinių straipsnių vilniškiuose leidiniuose „Kalbotyra“ ir „Baltistica“, vokiečių leidinyje „Zeitschrift für Slawistik“, skaitė įdomių pranešimų mokslinėse konferencijose Rygoje, Vilniuje, Minske ir kitur.

Gana anksti išryškėjo ir antrasis R. Bertulio talentas – lietuvių literatūros vertėjo į latvių kalbą talentas. Dar 1965 m. į latvių skaitytoją ir klausytoją latviškai prabilo didysis prūsas Herkus Mantas – J. Grušo veikalo „Herkus Mantas“ pagrindinis veikėjas. Manto galingas žodis ilgai skambėjo per tarybinės Latvijos radiją, smerkdamas žmogaus ir tautos pavergimą, beprasmišką žiaurumą ir fanatizmą, žadindamas tautos atgimimą. R. Bertulio dėka latvių skaitytojas susipažino su P. Cvirkos, J. Dautarto, R. Granausko, R. Lankausko, A. Pociaus apsakymais, V. Žilinskaitės humoreskomis ir satyromis.

Ir trečiuoju savo talentu – pedagogo talentu – R. Bertulis daug prisidėjo prie lietuvių kalbos ir literatūros populiarinimo Latvijoje. Dėstydamas lietuvių kalbą būsimiesiems latvių kalbos specialistams, jis gausino mūsų kalbos ir literatūros bičiulių būrį. Turėdamas galvoje abiejų kalbų skirtybes, jis nuolatos pats mokėsi ne tik lituanistikos, bet ir baltistikos subtilybių ir stengėsi jas perteikti savo studentams.

Populiarindamas lietuvių kalbotyrą, lietuvių kalbą ir literatūrą Latvijoje, R. Bertulis dažnai rašė spaudoje, kalbėjo įvairiuose renginiuose, rūpinosi, kad taisyklingai būtų rašomi lietuvių vardai latvių spaudoje. Paminėtina ir tai, kad lietuvių kalba jam tapo savotiška tarptautinio mokslinio bendravimo kalba – ja R. Bertulis susirašinėjo su kitų šalių baltistais – amerikiečiu R. Šmolstygu (Schmalstieg), vokiečiu J. Range, lenku M. Hasiuku ir kitais.

Kas arčiau pažino šį mielą žmogų, negalėjo nesistebėti jo energija ir darbštumu, meile knygai ir gyvenimo džiaugsmu, mokėjimu bendrauti su visokio amžiaus ir padėties žmonėmis ir įgimtu humoro jausmu. Darbštumo ir atkaklumo jis mokė ir savo studentus, ir ne tik kaip Filologijos fakulteto dekanas ir docentas, bet visų pirma kaip mokslininkas, žadinantis studentų meilę lietuvių kalbai, literatūrai ir kultūrai. Dirbdamas ir bendraudamas su studentais, pats R. Bertulis visuomet atrodė jaunas, nuolat kaupiantis mokslines jėgas naujiems tyrimams, ieškantis jaunų kalbos tyrėjų talentų. Daug gražių atsiliepimų pasiekė Latvijos universitetą iš

jo paskutinės darbo vietos – Greifsvaldo universiteto Baltistikos instituto, kur jo studentai, deja, savo mylimo mokytojo nebesulauks.

Pasalūnė mirtis atėmė iš latvių ir lietuvių tautų vieną iš žymiausių ir nuoširdžiausių jų tikros draugystės stiprintojų ir puoselėtojų. Savo laiškuose R. Bertulis niekuomet neužmiršo Lietuvos reikalų, savo bičiulių lietuvių, gyveno jų rūpesčiais ir džiaugsmais. Ir paskutiniame man rašytame laiške (1993 10 22) jis primena: „Perduok linkėjimų tiems, kurie manęs dar neužmiršo“. Abejoju, ar kas Lietuvoje, kas jį pažino, kas su juo bendravo, galėtų jį užmiršti. R. Bertulio nuveikti prasmingi darbai yra laiko nesuardoma granito kolona abiejų baltų tautų mokslo ir draugystės šventovei, kurią lemta toliau statyti jo mokiniam ir pasekėjams.

Albertas ROSINAS